

Hans far var statsminister for de hvite, selv arbeidet han for de svartes frigjøring

Fordi han var sønn av Rhodesias hvite statsminister Ian Smith, kunne man kanskje tro at Alec var rasist. Men en av hans beste venner var en svart frigjøringsleder, og Alec gikk aktivt inn for forsoning og svart flertallsstyre i Zimbabwe, som landet ble hetende etter frigjøringen i 1980.

Tekst og foto: Erik Damman

Elisabeth møter oss som en blid, norsk vårbris midt i familiens tropiske hage i utkanten av Zimbabwes hovedstad Harare. Elisabeth vokste opp i Oslo. Hun og hennes mann er begge i begynnelsen av 40-årene. De møtte hverandre under en internasjonal ungdomskonferanse i senteret for Moralsk Opprustning i Caux i Sveits, forteller hun. Mens vi går mot huset, kommer de tre barna løpende for å hilse før de forsvinner til venner i nabolaget. Eldstejenta, Kjersti på 12, har stekt ekte, norske vaffer til oss før hun drar avgårde til ballettskolen.

Idet vi slår oss ned på terrassen, kommer Alec ut og tar oss hjertelig i hånden; en lun og vennlig mann som utstråler trygghet og ro. Slik har han ikke alltid vært. Jeg har lest boka om hans stormfulle oppvekst, og bemerker den forandringen som må ha skjedd med ham siden dengang.

Tryggheten ble borte

– Ja, ro og trygghet var vel ikke akkurat det som preget ungdomsårene mine, smiler han. – Problemet var at jeg rett og slett mistet fotfestet. Da far ble statsminister, gikk min trygge verden i stykker, og jeg reagerte ved å skeie fullstendig ut. Jeg var 12 år på den tiden, og kjente ikke stort til de politiske konfliktene i landet.

Jeg hadde levd et beskyttet liv på farmen vår, og selv om jeg da hadde vært noen år på kostskole, var jeg vant til å ha far og mor rundt meg hver gang jeg kom hjem på ferie. Dette livet ble snudd fullstendig på hodet da vi flyttet til den kolossale statsministerboligen med vakter, gjerder og alarmsystemer på alle kanter. Mine foreldre ble så oppslukt av møter og representasjon at de knapt registrerte om jeg var hjemme eller ei.

Også på skolen merket jeg forandringen. Jeg var ikke lenger bare Alec, en gutt blant alle andre. Jeg var nå først og fremst Ian Smiths sønn. Ingen spurte hva jeg mente. Det var fars politikk og synet på den som avgjorde hvem som ville være mine venner. Det kjentes som om jeg var i ferd med å miste min egen identitet. For å markere meg som et selvstendig menneske, måtte jeg demonstrere en avstand til det miljøet mine foreldre tilhørte. Men der gikk jeg nok for langt, sier Alec med et glimt i øyet.

Statsminister-sønnen ble hippie

Mens mørket siger inn over oss og luften fylles av tropenattens inten-

▲ **Alec og Elisabeth med sine 3 barn; Inger (10), Kjersti (12) og Tom Erik (7).**

se lyder og lukter, kommer Elisabeth med stearinlys og tekopper. Det blir en pause i samtalen. Alec går ikke nærmere inn på hvor langt han gikk i å «markere sin identitet», men jeg kjenner historien fra det han har skrevet om den tiden.

Det som skjedde, var at statsministerens sønn i løpet av kort tid forandret seg til en utpreget «drop-out». Han begynte å drikke, utstyrt seg som hippie med langt hår og perlekjeder, og kom inn i en av de villeste gjengene ved skolen. I foreldrenes fravær arrangerte han fuktige fester i statsministerboligen, med åpent hus for både kjente og ukjente.

Merkelig nok hanglet han igjen til eksamen, men det ville livet fortsatte under jus-studiene i Sør-Afrika og under militærtjenesten. Han hadde ennå ikke utviklet noen særlig politisk bevissthet, men deltok villig i vennenes demonstrasjoner mot farens politikk.

Mer og mer ble det narko-rusen som måtte til for å gi en illusjon av innhold i en meningsløs tilværelse. Foreldrenes reaksjon hjalp

lite. Alt som betydde noe, var å være «høy», og å demonstrere at han var noe annet enn bare sønnen til Ian Smith. Bunken ble nådd da han til sist ble tatt for smugling av marihuana.

Han ble en kristen

Jeg ser på Alec Smith som han er i dag; en mann som bærer alle tegn på å ha funnet balanse i livet sitt; en som vet hva han står for. Og jeg spør hva det var som til sist brakte han over fra meningsløs protest til konstruktivt arbeid for rettferdighet og forsoning:

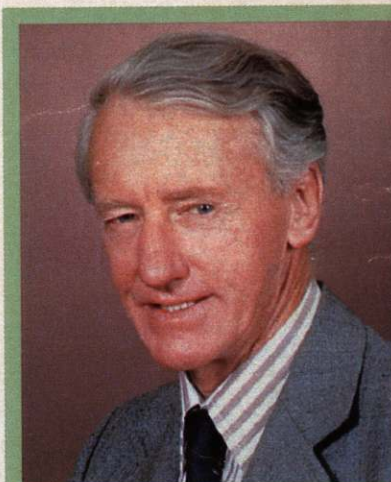
– Du ble jo en kristen, sier jeg.
– Fikk det også betydning for ditt politiske syn.

– I første omgang betydde det at jeg fant det jeg personlig hadde savnet. Jeg fant en mening med mitt liv. Men snart oppdaget jeg også at Kristus ikke bare hadde vært opptatt av det personlige. Han var jo også en opprører mot det bestående samfunn.

Dermed begynte også protesten å få en mening. På det tidspunktet var frigjøringskrigen akkurat begynt, og jeg tenkte at det som hadde betydd så mye for meg personlig, måtte også kunne få en betydning for mitt land, for uretten, hatet og drepingen.

– Men svært ofte er jo kristendommen blitt brukt mot forandringer i det bestående, sier jeg. – ikke minst av hvite sørafrikane-
re. Alec ser alvorlig på meg, og jeg forstår at dette er noe som engasjerer ham sterkt:

– Det må være en helhet i det

Ian Smith (73) kom for alvor i verdens søkelys da han var formann i Rhodesisk Front, partiet for det bestemmende, hvite mindretallet i det tidligere Sør-Rhodesia.

I 1964 aksepterte Storbritannia selvstendighet for den tidligere føderasjonen av kolonistater Malawi, Nord-Rhodesia (nå Zambia) og Sør-Rhodesia (nå Zimbabwe). For å unngå at det svarte flertallet dermed skulle få delta i landets styre, besluttet Rhodesisk Front å løsrive Sør-

▲ **Alec Smith og hans norske kone Elisabeth.**

Rhodesia fra Storbritannia. Ian Smith ble utpekt til statsminister i den nye staten som nå fikk navnet Rhodesia.

Ved å samarbeide med Sør-Afrikarepublikken og kolonimakten Portugal, motstod Ian Smith både FN-sanksjoner og svarte frigjøringsgruppers geriljakrig. Gjennom 14 år fortsatte han stadig sin kamp mot flertallsstyre, men i 1978 måtte han omsider gi etter.

Etter frie valg i 1980, dannet Robert Mugabe regjering og proklamerte opprettelsen av republikken Zimbabwe. Imidlertid uteble de brutale sanksjoner mot de hvite som mange hadde fryktet, og atskillige hvite – blant dem Ian Smith selv – driver fortsatt sine farmer som før.

I dag godtar Ian Smith de svartes ledelse som uttrykk for en uomgjengelig, historisk utvikling. Men i det siste har han igjen begynt å uttale seg offentlig til fordel for opposisjonen mot Mugabes Nasjonalistparti og dets dominerende stilling i landet.

du står for og det du gjør, både personlig og politisk, sier han. – Jeg kunne ikke godta det mange sa, at kristendommen og dens verdysyn skulle holdes utenfor politikken. Politikerne ønsket å bannlyse de radikale prestene, men slik jeg så det, var det de som stod for den kristne nestekjærligheten. Du må huske at jeg var vokst opp med politikk. Jeg visste at livet var politikk. Hvis kristendommen hadde noe med sannhet å gjøre, var det meningsløst å påstå at denne sannheten ikke også skulle gjelde for samfunnet. Uansett hva de hvite politikerne sa, forstod jeg at fars regjering var så fundamentalt anti-kristen at det påståtte forsvar for kristne verdier i virkeligheten gjorde kristendommen stor skade.

Hvis man er imot vold, kan man ikke overse at det også er vold mot mennesker å la dem leve i fattigdom, nød og nedverdighet midt i en verden av overflod! Dette synet på kristendom som samfunnsforpliktelse, ble forsterket da jeg kom inn i MRA, eller Moralsk Opprustning, sier Alec. – Der traff jeg mennesker som ikke var redde for å se politikken i lys av kristne grunnverdier. De arbeidet nettopp

for å få politikerne til å se denne sammenhengen.

De hvite tok deres jord

Alec er blitt ivrig nå. Han lener seg frem over bordet: – Med mitt nye perspektiv så jeg for alvor hvordan vår politikk hadde undertrykt de svarte. Jeg så hvordan de hvite hadde tatt deres jord, utnyttet dem som billig arbeidskraft, sikret landets rikdommer for seg selv, hindret dem i en likeverdig utdanning og demokratiske rettigheter. Jeg oppdaget også, at selv om vår kultur kaller seg kristen, er Gud langt viktigere og mer nærværende for den tradisjonelle afrikaner enn for det desorienterte, Vestens menneske.

– Mener du at dette fikk noen betydning for krigens utfall?

– Det var i hvert fall – her som i Sør-Amerika – mange prester som kjempet for frigjøring og rettferdighet, og som talte om dette i kirken. Regjeringen hadde bannlyst Nasjonalistpartiet og fengslet dets ledere, men de våget ikke å bannlys Kirken. Slik ble kirken ofte et fristed for ikke-voldelig frigjøringskamp, og mange av prestene ble politiske ledere.

Alec Smiths nye livssyn brakte ham i kontakt med flere av de svarte frigjøringslederne, og hans

ærlige innrømmelse av sin tidligere blindhet, gav ham både respekt og nye venner blant kristne afrikanere. Til tross for den risikoen han løp som sønn av de hvites forhatte leder, stod han fram i svarte forsamlinger og fortalte om sin omvendelse og om sin skamfølelse over de hvites og sitt eget svik. I sin bok gir han en dramatisk beskrivelse av tilhørernes reaksjon etter et slikt foredrag i en kirke for svarte.

«Afrikanerne er usedvanlige mennesker,» skriver han. «Igjen og igjen oppdager du at de har en evne til å tilgi som undrer de fleste, kyniske Vestens mennesker. Denne kvelden hadde vært ydmykende for meg personlig, og det hadde forsamlingen forstått. De godtok meg og tok meg på ordet. Og da det hele var over, kom de opp alle som en og tok meg i hånda. Min svarte venn Arthur stemte i en sang, og snart var kirken fylt av sang og dans. Slik kunne bare hendt i Afrika...»

Han tok svarte ledere med til sin far

Gang på gang fikk Alec og hans venner samlet svarte og hvite til møter for å diskutere forsoning som vei til rettferdighet og svart

Fortsetter på side 97

HANS FAR VAR . . .

Fra side 7

flertallsstyre. Han bidrog også til møter mellom sin steile far og svarte ledere som faren ellers aldri ville ha truffet; kristne afrikanere som gradvis bidrog til å svekke Ian Smiths overbevisning om at de svartes maktovertakelse ville bringe landet inn i anarki og kaos.

Ingen vet hvor mye Alec og hans venners forsoningsarbeid betød for frigjøringskrigens avslutning. Sikkert er det at Ian Smiths møter med Alecs svarte venner gav ham nye impulser, og at disse impulsene fikk betydning for Ian Smiths holdning under det viktige, hemmelige møtet mellom ham og den kommende, svarte statsminister Mugabe i 1980. Under dette møtet oppstod det en uventet følelse av respekt mellom disse to som tidligere hadde mistrodd hverandre så sterkt.

Fotball er en vei til selvtillit

Under vår samtale har Elisabeth lyttet og nikket smilende til sin manns ord, og skutt inn kommentarer som viser at de to deler syn ikke bare på sin tro, men også på dens konsekvenser for samfunnet. Det er også tydelig at de deler den roen og tryggheten som preger dette hjemmet.

I dag arbeider Elisabeth på NORADs kontor i Harare, mens Alec bruker mye av sin tid på å bygge opp fotballsporten i Zimbabwe. Det kan bety mye for den unge nasjonens selvtillit, mener han.

Det er blitt mørkt i hagen. Så plutselig og fullstendig mørkt som det bare blir i tropene. Det svake lysskjæret fra terrassen fortaper seg i flakkende skygger mellom trærne i den åpne, ubeskyttede hagen. Rundt oss i Harare bor det titusener som opplevde den ydmykende undertrykkelsen fra Ian Smiths harde regime. Og her sitter hans sønn og svigerdatter, tilsynelatende fullstendig ubekymrede.

– Er dere aldri redde for at ønsket om hevn over de hvite skal ramme dere?, spør jeg.

– Nei, sier Alec og stirrer tenksomt ut i mørket. – Der har vår kultur mye å lære av afrikanerne. Møter du dem med tillit, er de alltid villig til å glemme fortidens urett og starte på nytt. Nei, vi føler ingen frykt for hevn, sier han etter en pause. I dag er de hvites skrekkvisjoner om svart flertallsstyre gjort grundig til skamme. Selv min far er blitt boende på sin farm og beveger seg trygt blant sine tidligere motstandere.

Afrikanernes viktigste gave til verden er deres menneskekjærlighet og deres evne til å tilgi. □